

KRAJOZNAWSTWO ŹRÓDŁEM TOŻSAMOŚCI NARODOWEJ

Rezolucja programowa V Kongresu Krajoznawstwa Polskiego

Uczestnicy V Kongresu Krajoznawstwa Polskiego działający w strukturach Polskiego Towarzystwa Turystyczno-Krajoznawczego, a także w innych organizacjach, mając świadomość zabierania głosu w czasie i miejscu symbolizującym historyczne przemiany – otwieranie się na nową rzeczywistość Europy jako ojczyzny ojczyzn – pragną podzielić się oraz służyć bogatym dorobkiem intelektualnym i doświadczeniem praktycznym środowisk krajoznawczych.

Hasło Kongresu odpowiada przewidywanym wyzwaniom, jakie staną przed społeczeństwem polskim u progu XXI wieku. Potrzeba pogłębienia, nierzadko również odbudowy, poczucia tożsamości narodowej będzie wynikała z dwu głównych przyczyn. Po pierwsze – będą nimi problemy wewnętrzne poszczególnych regionów kraju. Bez oparcia regionalizacji kraju o kryteria kulturowe i historyczne wątpliwym wydaje się sukces czysto gospodarczy reformy ustrojowej państwa. Drugim ważnym elementem będzie konieczność umiejętnego znajdowania swojego miejsca w zjednoczonej Europie nie tylko przez Polskę, ale również przez Polaków.

1. Dla twórczego znalezienia swojego udziału w tych dwu sprzężonych ze sobą procesach krajoznawstwo będzie na pewno pomocne. W okresie pierwszej dekady nadchodzącego wieku należy zwrócić szczególną uwagę, że krajoznawstwo:
  - jest nośnikiem idei potrzebnych do rozwoju jednostkom, zbiorowościom regionalnym oraz społeczeństwu jako całości, takich jak

kształtowanie postaw patriotycznych nowego typu nastawionych na obronę wartości, jakimi są ojczyzna, państwo, codzienna odpowiedzialność w działaniu, uczciwość i tolerancja;

- daje możliwości harmonijnego rozwoju człowieka w całym jego życiu bez względu na miejsce zajmowane w społeczeństwie, angażując pozytywne emocje oraz intelekt, a bez barier stwarzanych przez stan posiadania i formalne wykształcenie;
- daje szansę na ochronę i umacnianie tożsamości narodowej obywateli zamieszkujących Polskę; na wejście do struktur europejskich bez kompleksów, a z pełną świadomością bogactwa wnoszonego dziedzictwa oraz potencjału posiadanych możliwości;
- było i jest prekursorem syntetycznego ujmowania wielu odległych od siebie dziedzin nauki. Rozwój myśli krajoznawczej potrzebuje intensywnych i wszechstronnych badań naukowych, upowszechniania ich wyników i zmierzania do syntetycznego opisu regionów.

Wiele istniejących pojęć krajoznawczych doczekało się obecnie uzasadnienia w naukach ścisłych. Kluczowe dla naczelnej idei Kongresu relacje między pojęciem „przestrzeni” a „miejsca”, związanego z nimi ideą „zakorzenienia”, są obecnie twórczo badane i rozwijane przez dyscypliny naukowe z własną metodologią i bogatym piśmiennictwem.

2. Powinnością krajoznawcy będzie bardziej niż dotychczas głoszenie potrzeby uwzględniania tych pojęć w życiu nie tylko kulturalnym, ale również gospodarczym. Zasięg tych działań jest bardzo szeroki – od ochrony krajobrazu do wpajania młodzieży konieczności „krajoznawczego przygotowania do życia”. Tworzące się obecnie struktury samorządowe winny uwzględnić idee, które już w 1926 zapisano w ówczesnym programie regionalizmu krajoznawczego.
3. Traktując język jako podstawowy element dziedzictwa kulturowego narodu uznajemy, iż należy wobec narastających zagrożeń wulgaryzacją i prymitywizacją zarówno języka potocznego jak i używanego w mediach oraz wprowadzania obcego słownictwa bez uzasadnionej konieczności, wykorzystywać wszelkie dostępne krajoznawstwu metody do ukazywania piękna i bogactwa ojczystego języka. Szczególna rola przypada tu środowisku przewodników.
4. Naczelnym zadaniem krajoznawstwa będzie pobudzenie i pogłębianie dumy z bogactwa i głębi kultury naszego kraju. Polska była przez wieki terenem zetknięcia się dwu wielkich a odrębnych kultur Wschodu

oraz Zachodu. Będzie się to dalej uwidaczniało, szczególnie – na naszych pograniczach. Odbudowa historycznych związków narodów zamieszkujących tereny dawnej Rzeczypospolitej powinna stać się jednym z głównych nurtów rozwoju kultury tego rejonu Europy. Może to być naszym wspólnym wkładem do tworzącej się Europy ojczyzn. Mówiąc zaś o wkładzie Polski do szeroko rozumianej kultury europejskiej nie można zapominać, że wieloetniczna Rzeczpospolita Obojga Narodów była monarchią z rozwiniętą demokracją i systemem parlamentarnym, o wysokiej kulturze politycznej warstw rządzących. Współczesna, jednocząca się Europa takie właśnie wartości ceni i propaguje.

Tożsamość narodową należy budować w oparciu o historię i tradycję własnego narodu oraz o pozytywny wkład innych narodowości, współbytujących w obrębie tego samego państwa.

5. Krajoznawstwo budziło i budzi ciągle świadomość kształtującej roli krajobrazu w życiu jednostek i społeczności oraz świadomość konieczności krajobrazu tego ochrony.

Udział Polski w ochronie europejskiego dziedzictwa kulturowego i naturalnego powinien skupiać się na następujących zagadnieniach:

- zabytki,
- muzea,
- parki narodowe i kulturowe,
- międzynarodowe rezerваты biosfery, obszary wodno-błotne oraz obszary z listy światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego,
- współpraca z sąsiednimi krajami i udział w programie Rady Europy „Natura 2000” oraz innych strukturach i inicjatywach ponadnarodowych.

Po prawie stu latach odrębnej działalności w zakresie ochrony przyrody oraz dziedzictwa kulturowego należy doprowadzić do powstania jednego programu i jednej zintegrowanej służby w tych obszarach. Należy dążyć do powstania programów ochrony dużych obszarów, bowiem tylko wówczas można je planowo zagospodarować. Można w tym zakresie skorzystać z doświadczeń merytorycznych, organizacyjnych i prawnych programu „Zielone Płuca Polski”. Sprawa jest bardzo pilna, ponieważ straty poniesione w tej dziedzinie, w przeciwieństwie do ekonomicznych, są nieodwracalne. Widać to najlepiej w żywej tkance krajobrazu, szczególnie na obszarach pogranicza Państwa. Spowodowane to zostało w znacznej mierze migracjami ludności, która wielokrotnie nie czuła potrzeby kontynuacji zastanych wartości.

6. Krajoznawstwo, ujmujące człowieka w jego środowisku, dostrzegające bogactwo w różnorodności, doceniające pogranicze kultur jako obszar edukacji dla wzajemnego zrozumienia narodów czy grup etnicznych, w czasie otwierania się granic w jednoczącej się Europie winno być trwałym elementem w programach polskich szkół. Wypracowany w Polsce przed blisko wiekiem model krajoznawstwa, głęboko wiążący rozwijanie sfer poznawczych i jednocześnie emocjonalnego związku z ojcowizną i Ojczyzną, pozostaje w swej treści niezwykle aktualny. Turystyka krajoznawcza powinna wejść w szerszym zakresie do programów nauczania w szkołach podstawowych, średnich i wyższych, tak w nauczaniu teoretycznym, jak i w praktyce. Szczególna rola w tym dziele przypada nauczycielom kraju ojczystego. Na co dzień dzieciom, młodzieży i dorosłym bliższa jest mała ojczyzna. Nie należy jej jednak przeciwstawiać dużej Ojczyźnie-Macierzy, jako duchowej całości integrującej Polaków w kraju i za granicą. Jest to zrozumiałe skoro pamięta się, że aby uczestniczyć w życiu Ojczyzny trzeba być zakorzenionym w ojcowiznie, która się zaczyna od ulicy, wioski, ogarnia miasto, powiat, województwo i Polskę.

Budowa demokratycznych norm w naszym państwie powinna sprzyjać niwelowaniu istniejących barier środowiskowych i psychologicznych, pomagać w wyjściu z izolacji osobom niepełnosprawnym. Konieczna jest likwidacja barier architektonicznych oraz produkcja urządzeń pomagających w samodzielnym uprawianiu turystyki i krajoznawstwa przez osoby niepełnosprawne.

7. Przemiany ustrojowe końca XX wieku otwarły obywatelom polskim Europę i świat. Reforma samorządowa kieruje uwagę mieszkańców na własny region i potrzebę jego wszechstronnego rozwoju. Polskie Towarzystwo Turystyczno-Krajoznawcze, będące spadkobiercą idei i działalności Polskiego Towarzystwa Tatrzańskiego i Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego, ma znaczne doświadczenie i możliwości podejmowania działań, służących zakorzenianiu społeczności lokalnych. Realizacji tego celu służy współdziałanie własnych struktur na obszarze kraju, współpraca ze strukturami rządowymi, samorządowymi, organizacjami pozarządowymi oraz udział w pracach instytucji i organizacji samorządowych.

Do realizacji wspólnych, ważnych społecznie celów niezbędne jest ich wsparcie środkami budżetowymi i pozabudżetowymi. Anachroniczne jest pojmowanie regionalizmu wyłącznie w kategoriach działalności społecznej o nastawieniu li tylko kulturalnym. Musi on wyrażać

się w postawie zaangażowania na rzecz regionu przy szerokim wykorzystaniu samorządności społecznej, jako że ekonomiczne warunki życia determinują możliwości rozwoju intelektualnego i kulturalnego. W tym celu niezbędne jest kształtowanie świadomości regionalnej jak najszerszych kręgów społecznych, poczynając od najmłodszych pokoleń, aż do osiągnięcia poziomu tożsamości regionalnej, czyli identyfikowania swoich spraw ze sprawami regionu. Wiedza krajoznawcza powinna w szerszym zakresie uwzględniać zagadnienia współczesnego życia społeczno-gospodarczego Rzeczypospolitej Polskiej.

Z punktu widzenia interesów państwowych regionalizm i krajoznawstwo są celami społecznymi, ale równocześnie instrumentami współzrządania państwem. Stąd też powinny one być przez nie, ale także przez władze lokalne, zdecydowanie wspierane i wykorzystywane w bieżących działaniach.

Gniezno, 10 września 2000 r.